

16/7

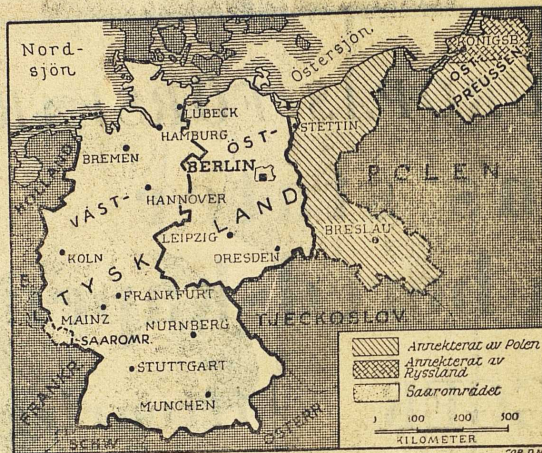
VÄSTTYSKLANDS PROBLEM:

Det moraliska och politiska dilemmat

ga om vilka Ostern är överlägsen får falla utslaget — det är det mest väsentliga i uträkningen.

Men just de självfallna och väldiga fördelarna med denna taktik gör den i en annan och ännu centralare mening riskabel. Vi kan inte vänta, vi behöver inte befara att den amerikanska stats- och militärledningen låter spelet fortgå enligt de ryska spelreglerna. Frågan måste rimligen vara när USA kräver klart besked från rysk sida. Vi kan inte hoppas att några fredsappeller, hur ärliga och starkt grundade de än är, gör intryck på de ryska härskarna. Vi kan blott hoppas att de, om USA säger ifrån, skall hejdas inför den överlägsna makten och den hotande undergången. Det är vår enda grund för hoppet om fred — men den grunden är stark.

DE BESTÄMMELSER som de segrande makterna efter krigets slut fastställde för Tyskland innebar först och främst en väldig beskärning av det tyska riket och av de områden inom vilka tyskar fick vara bosatta. I Atlantchartan den 12 augusti 1941 hade Franklin Roosevelt och Winston Churchill förkunnat att territoriella förändringar inte skulle vidtas mot vederbörande folkgruppers vilja, men denna grundsats befanns det omöjligt eller olämpligt att följa. De stora ryska och polska annekterationerna i öster kombinerades med föreskrifter enligt vilka tyskar i dessa områden och i de från tyskt herravälde befriade staterna skulle överflyttas till det ockupationsområde som principiellt ännu betraktades som tysk mark. Dessa beslut gällde omkring fjorton miljoner tyskar (varav över tio miljoner i de östra provinserna, Danzig och Polen samt tre miljoner i Tjeckoslovakien), men antalet "fördrivna" och till ockupationsområdet anlända lär ej överstiga elva miljoner. Enligt de mest moderata beräkningar kostade förflyttningarna hundratusentals människors livet,

Det nuvarande Tyskland, delat på Västtyska förbundsrepubliken och Östtyska "demokratiska" republiken; i öster de annekterade områdena.

flyktningarna måste ge sig i väg inom en kort tidsfrist, fick blott medföra personliga förnödigheter och hade endast primitiva och överbelastade transportmedel till sitt förfogande. Trots krigsförlusterna på fyra-fem miljoner steg befolkningssiffran i ockupationsområdet år 1946 till 66 miljoner mot under 60 miljoner 1939.

Såsom syften för ockupationen anfördes allmänt att Tyskland för alla tider skulle urståndsättas att föra krig och att det tyska folket skulle bibringas dels känslan av skuld till vad som skett och skedde och av nederlagets definitiva karaktär, dels insikt om den politiska demokratins värde; i Potsdamöverenskommelsen i augusti 1945 preciserades dessa synpunkter. Enligt en modifiering av den Morgenthauplan som krävde Tysklands förvandling till ett rent jordbruksområde skulle en omfattande förstörelse — eller överflyttning till de allierade staterna — av den tyska industrin genomföras. Allt som kunde användas till produktion av krigsmateriel måste bort; Ruhrindustrin skulle praktiskt taget förintas; general Eisenhower beordrades att med vissa undantag förbjuda tillverkning av järn och stål, kemikalier, större maskiner, automobil och öv. De förluster som demonteringen, vilken inom kort begränsades eller inställdes på en rad områden, verkligen medfört är omstridda, men under alla förhållanden skulle ett återuppbyggande av de i Västtyskland förstörda eller bortförda anläggningarna kosta flera miljarder mark, i Östtyskland mångdubbelt mera. Vid tiden för krigets slut förutsattes

att Tyskland, trots krigsförstörelsen, förlusterna och demonteringen, snart skulle bli i stånd att betala krigsskadestånd till de allierade.

Till en början meddelades förbud mot all fraternisering, de allierade myndigheterna och trupperna ålades att genom sitt uppträdande inskräpa nederlaget hos de besegrade, i fråga om restauranger och liknande lokaler genomfördes ett särskilt av ockupanter och tyskar som erinrade om rasdiskrimineringen i de amerikanska sydstaterna. "Omställningen" till demokrati bestod väsentligen i förbud mot meningsriktningar som kunde anses anknyta till den fallna regimen samt i åtgärder mot denna regims anhängare. Utom de stora processerna mot krigsförbrytare inleddes ett undersöknings- och domsförfarande mot "medlemmar av det nazistiska partiet, som mer än rent formellt tagit del i dess verksamhet, och andra personer, som står fientliga till de allierades syften". Sådana personer skulle enligt Potsdamöverenskommelsen avlägsnas "från offentliga och halvt offentliga tjänster och ansvariga tjänster inom det privata näringslivet". Fullständiga och säkra uppgifter om resultaten av denna demazifieringsprocedur saknas. På Moskva-mötet i mars 1947 uppgavs emellertid att omkring 300.000 tjänstemän avsatts i den brittiska zonen och nära 400.000 i den ryska zonen. I den amerikanska zonen anklagades 3,3 miljoner (21 procent av befolkningen) för betänkligt politiskt föregående, och av dem dömdes bortåt en halv miljon till olika straff, i regel av ekonomisk art. Ännu på våren 1947 var omkring 80.000 personer internerade i de brittiska och amerikanska zonerna. I Hessen avskedades inom statstjänsten 57 procent av ämbetsmännen, 34 procent av de anställda och 15 procent av arbetarna; motsvarande siffror inom industrin var 26 procent av innehavare och företagsledare, 16 procent av den tekniska personalen, 7 procent av kontorspersonalen.

Styrelsen av Tyskland anfördes 1945 helt åt allierade myndigheter; ett intimt samarbete mellan de fyra ockupationsmakterna förutsattes, men kom aldrig till stånd. Tyskarna ställdes ursprungligen helt utanför förvaltningen.

*

Den ordning som upprättades efter krigets slut blev efter hand föremål för skarp kritik i de demokratiska segerstaterna. En rad politiker och publicister har jämfört de allierades politik mot Tyskland med Hitlers politik före och under kriget: de territoriella förändringarna och folkflyttningarna har, säger man, varit lika brutala, undertryckningen av de besegrade lika hänsynslös, exploateringen av Tyskland erinrar om nazismens exploatering av ockuperade länder, diskrimineringen mot tyskar om Hitlers behandling av judar och polacker. Även om man utgår från att alla uppgifter om allierade grymheter och övergrepp är riktiga, måste visserligen dessa anklagelser — vad västmakterna angår — sägas vara omätligt överdrivna: dessa staters ockupationspolitik har varit mild, även i jämförelse med den nazistiska regimen i själva Tyskland. Och tas den ryska politiken med i jämförelsen, måste fastslås att trots allt något lika ohyggligt som Hitlers massavrättningar av judar inte skett i samband med Tysklands besegrande.

Men att 1945 års politik var hård och, med tanke på västmakternas deklamationer och syften, oklar och inkonsekvent kan inte gärna bestridas. Läs Atlantchartan vid sidan av avtalen, besluten och direktiven 1944—1945; motsägelserna är vida tydligare, vida grövre än mellan Wilsons fjorton punkter och Versaillesfördraget. Och hur skulle det, bortsett från klyftan mellan idealistisk förkunnelse och praktisk politik, bli möjligt att förena de metoder västmakterna sade sig vilja begagna med de mål som de uppställde? Kunde militär ockupation och diktatur göra ett folk moget för demokrati? Kunde förstörelsen av industrin leda till den ekonomiska blomstring som var nödvändig för betalning av krigsskadestånd?

Politiskt blev denna hållning förklarlig genom att segern vunnits i samverkan mellan stater med motsatta politiska ideal och motsatta framtidsperspektiv, i samverkan mellan potentiella fiender. Landavträdelserna och folkflyttningarna var betingade av ryska fordringar. USA och England höll krampaktigt, i en blandning av hopp och misströstan, fast vid tanken på ett fortsatt samarbete med det Ryssland som så effektivt bidragit till segern. Man ville glömma morgondagens svårigheter för det lugn som åtminstone tillfälligt kunde säkras man såg den tyska fara som bemästrats klarare än den ryska fara som hotade. Tyskland fick inte bli ett hinder för den eviga vänskap mellan de allierade i de Förenade nationernas hägn som skyttades som en möjlighet. Ännu på Moskvakonferensen 1947 kunde utrikesminister Bevin förklara att det främst gällde att undvika ovänskap de allierade emellan på grund av strider kring det tyska problemet. Tyskland var en bricka i spelet.

Moraliskt blev denna politik för humanitära och demokratiska folk möjlig genom de förinställningar om Tyskland och Ryssland som fixerats under krigsåren. Den ryska regimen hade visat sin hållfasthet och sin styrka; den tycktes också ha visat vilja till försoning och självbesinning. Erkännanden, om ock snäva, hade givits åt

västerlandet, ett fredligt samliv mellan kapitalistiska och kommunistiska stater hade förkunnats, komintern var upplöst. Illusionerna och följugenheten fullbordade verket; segrarna kallade sig fredsälskande och demokratiska, och litet varstans — även i Sverige — började man tala om en västlig och en östlig variant av demokrati, ungefär som det tidigare talats om engelska och franska former av parlamentarism. Medan Rysslands hållning förbättrats och än mer förskönats, hade Tysklands politik brutaliserats och tyska folket i både propaganda och debatt identifierats med nazismen. Den skillnad som i början av kriget allmänt gjorts mellan det härskande partiet och folkets massa kunde efter sex års kamp, under vilken någon spricka i förhållandet mellan tyskar och nazister knappast förmärktes, inte längre upprätthållas. Nazisterna var tyskar, och tyskarna var nazister — och den politik de förde under kriget öppnade nya vidder av omänsklighet. Då ryktena om judeutrotningen bekräftades och skräckbilderna från Buchenwald och Sachsenhausen spreds kring världen syntes inea åtgärder mot nazisterna-tyskarna vara för hårda.

*

De stora förändringarna i ockupationspolitiken skall här inte skildras. Den tilltänkta samverkan mellan fyra grenar av ockupationsförvaltning blev aldrig en realitet; klyftan mellan väst och öst blev bestånd och till synes definitiv. Den ryska zonen har efter mönstret från satellitstaterna omvandlats till en kommunistisk polisstat, med likriktning, koncentrationsläger och tvska medlörare som ståtister: även om de ryska ockupationsstrupperna stannar kvar, är en "självständig" folkdemokrati under kommunistisk ledning väl förberedd. I väster har en reell sammanslagning av de tre zonerna ätt rum. Självstyrelse i Västtyskland och dess delstater har steg för steg införts, ett reguliärt och i det hela friktionsfritt samarbete mellan den tvska förbundsregeringen och de allierade staternas representanter har kommit till stånd; det är inte tal om att upphäva ockupationen, men ockupationsmyndigheternas vetorätt mot de tvska besluten har formellt inte utövats och i praktiken omvandlats till råd och förinställningar. Ehuru fortfarande inte en stat i folkrättslig

mening har Västsvskland införts i den demokratiska gemenskapen genom Marshallplanen och Eurovarådet. Demonteringen och denazifieringen har successivt mildrats och är nu i det väsentliga avvecklad. Västmakternas besättningstrupper framstår mindre som de segrandes vännen mot de besegrade än som vänn mot en rysk expansion.

Utvecklingen av den västsvska ockupationen i denna riktning beror på många förhållanden. Den ursprungliga attityden av moraliskt motiverad hårdhet kunde inte inför ett svältande och nödlidande folk upprätthållas av människor som fostrats i humanitär anda och levt i en human miljö. Ett fullföljande av 1945 års planer skulle ha inneburit att miljoner tyskar dött av svält och umbäranden, med engelska, amerikanska och franska soldater som lugnt åskådande fängvaktare. Det blev nödvändigt inte blott att låta tyskarna i väster, som berövats de folkhushållet kompletterande jordbruksområdena i öster, behålla för uppehållet nödvändiga produktionsmedel, utan också att hjälpa dem genom import av livsmedel; USA blev till stor del försörjare av de besegrade. Från politiska och moraliska synpunkter var det lika omöjligt att driva denazifieringen därhän att flertalet kompetenta och arbetsföra avskedades.

I den ständigt stigande motsättningen mellan väst och öst, främst beroende på den ryska aggressionen, ligger en annan huvudsak till förändringen. Från den besegrade motståndaren vändes blicken till den nya motståndare som hotade. Det blev politiskt omöjligt att betrakta Tysklands undertryckande som en bas för samverkan mellan öst och väst eller att genom eftergifter på Tysklands bekostnad söka tillfälligt blidka erövrarna i öster; nästan omärkligt började bilden av Tyskland som grannland och gränsland, som eventuell bundsförvant träda i stället för den gamla skräckbilden. Då det ryska systemets omänsklighet änyo klart framträdde och, på grund av den ändrade politiska situationen, klart framställdes, blev inte heller den moraliska inställningen av år 1945 möjlig att vidhålla. Man kunde inte gärna i samarbete med en regim som betecknades som nazismens vederlike uppfostra tyskarna till demokrati; man kunde inte fördöma det tyska folk som — visserligen efter nederlaget och under tryck — anpassade sig efter demokratis-

ka mönster, med samma skärpa som man fördömde kommunismen, demokratiens förföljare och demokratiernas fiende. Och denna omvandling underlättades genom tyskarnas uppträdande: i fruktan för den kommunistiska våldsstaten närmande de sig segrarna i väster, och händelserna i det hotade Berlin blev ett bevis på att ett samarbete efter nya linjer var på väg.

Brytningen mellan 1945 års politik och ideologi och de nu berörda nya tendenserna kännetecknar läget år 1950. Förståelse och samverkan har framtvungits av en gemensam fara, men misstro och ömsesidiga anklagelser finns kvar. Västerfrågar: Lever inte nationalismen av Hitlers typ kvar, skulle den inte under vissa omständigheter kunna nå våldet och framkalla ett krig, möjligen i form av ett tyskt förräderi mot västern, ett nytt samarbete mellan Tyskland och Ryssland? Är inte tyskarna inställda på att begagna konflikten mellan öst och väst för att än en gång nå en maktställning? Är tyskarna demokrater, kan de bli det? Tyskarna frågar: Är västerms politik betingad blott av önskan att få vårt stöd mot östern? Skulle inte i en given situation västmakterna offra oss för att nå en avspänning i förhållandet till Ryssland? Varför skall vi fortfarande vara ofria eller betraktas som ett slags villkorligt frigivna, trots att det är den ryska diktaturen, inte vår halvfrämda demokrati, som är Hitlerregimens verkliga arvtagare? Varför skall man fortsätta att tala om vår skuld, vår nationalism? Dessa misstrognas frågor dominerar inte läget, men varje försök till analys måste beakta dem.

HERBERT TINGSTEN

D • N

18/7 1950

Samregering och samarbete

Den debatt om samverkan mellan regeringen och de demokratiska partierna som änyo uppstått under de senaste veckorna bekräftar vad vi förut visste — att man inom oppositionen har starka sympatier för en dylik samverkan, medan regeringspartiet ställer sig helt avvisande eller i bästa fall avvaktande. Den visar också oklarhet och missförstånd i fråga om den principiella motiveringen för en samregering. Atminstone för den majoritet av svenskar som sedan årtal uttalat sig för en samregering är det angeläget att denna oklarhet och dessa missförstånd skingras; endast för de i taktiken och maktspillet förälskade inom alla partier är en debatt i halvdunkel av intresse.

Statsministerns uttalanden är lämpliga som utgångspunkt för ett försök att utreda argumenten — den kritik som här riktas mot dessa uttalanden är väl medveten om att liknande synpunkter anförts även från andra håll och andra partier. Det mest egendomliga i hr Erlanders inlägg är påståendet att samarbetet främjas av att ett parti har klar majoritet och därmed den obestridda ledningen. Den tankegången är så ohållbar att frågan uppstår om hr Erlander verkligen kan ha sagt eller menat detta. En enhetlig majoritetsregering har sina fördelar, det bestrider ingen, men till dem hör inte tvånget att samverka med andra. En minoritet är för att få igenom något av sitt program tvungen att samarbeta med andra, en majoritet kan ställa de andra partierna helt utanför inflytande. Frestelsen att inte ta någon hänsyn till oppositionen är därför starkast under en majoritetsregering; en frestelse för vilken vår nuvarande regering ofta — naturligtvis inte alltid — givit vika. Den socialdemokratiska partiledarens uttalanden på denna punkt är oroande, inte så mycket därför att de är oriktiga, utan därför att de tyder på att regeringsinnehavet börjar betraktas som en rättighet för ett parti.